

УДК 351:338.432

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

БАРИШЕВСЬКА Інна Володимирівна

У статті обґрунтована система механізмів здійснення державної підтримки аграрного сектора економіки. Висвітлені основні напрями державної підтримки, виходячи з реальних можливостей державного бюджету та заходів, які відповідають умовам приєднання України до СОТ.

Ключові слова і фрази: аграрний сектор, державне регулювання, кредитування, страхування, ціна.

The article proved system mechanisms of state support of agrarian sector of economy. The known main directions of state support, based on the capabilities of state and measures that meet the conditions of Ukraine's accession to the WTO.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Питання розвитку аграрного сектора економіки має принципове значення для України в умовах її членства в Світовій організації торгівлі (СОТ). Останнім часом успішне вирішення завдань ефективного розвитку аграрного сектора економіки України, зростання його конкурентоспроможності на світовому просторі, за умов не вирішення світової продовольчої проблеми, набули не лише національної, а й міжнародної ваги. Тому питання розвитку аграрного сектора повинні регулюватися державою, яка здійснює реформи в галузі й створює умови для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції.

Але поки що аграрний сектор економіки не виведений з кризового стану. Складна ситуація викликана, насамперед, незавершеністю розпочатих аграрних реформ, ігноруванням проблем розвитку сільських територій в процесі аграрних трансформацій, відсутністю зваженої державної політики розвитку села та механізмів її реалізації [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми державного регулювання

досліджувались багатьма вченими, серед яких: О.Амосов, В.Амбросов, Г.Андрусенко, П.Гайдуцький, М.Калінчик, І.Кириленко, М.Корецький, М.Латинін, П.Макаренко, О.Могильний, Г.Мостовий, Т.Осташко, О.Онищенко, П.Саблук, І.Сурай, В.Юрчишин, М.Хорунжий, О.Шпичак, К.Якуба та ін.. Однак, у нинішніх замовах формування важелів державної підтримки необхідно здійснювати із врахуванням нових ризиків та загроз, пов'язаних із світовими кризовими процесами, вступом нашої держави до СОТ, що і зумовлює здійснення подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є обґрунтування системи дієвих економічних важелів державної підтримки сільського господарства з урахуванням сучасних умов господарювання, які включають цінову і податкову політику, фінансово-кредитну підтримку аграрного сектора, формування сприятливої системи сільськогосподарського страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Державне керування аграрним сектором економіки визначено як цілеспрямований, організуючий і регулюючий вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки через організацію суспільних відносин для забезпечення державної аграрної політики в інтересах громадян держави. Державне регулювання аграрного сектора економіки має виявлятися, передусім, через непрямі економічні важелі впливу за допомогою нормативно-правового забезпечення господарських процесів в аграрному секторі економіки [8].

Для стабілізації аграрного виробництва та підвищення ефективності функціонування аграрного ринку в зарубіжних країнах використовується система прямих і непрямих важелів державного впливу: регулювання цін і фермерських доходів, бюджетне фінансування, кредитування, оподаткування, стабілізація ринку сільськогосподарської продукції тощо. При цьому практично всі західні країни у відносинах сільського

господарства з іншими галузями, у питаннях експорту й імпорту сільськогосподарської сировини дотримуються принципу аграрного протекціонізму. Більше того, успіхи сільського господарства країн Західної Європи, США, Канади, Японії, Китаю пов'язані не лише з розвитком ринкових відносин у цих країнах, а і з обмеженням дій ринкових механізмів саморегулювання з використанням зовнішніх важелів впливу, тобто державною підтримкою сільського господарства через дотації, ціни, квоти, кредитну й податкову політику тощо.

У сучасних умовах метою прямих державних виплат в аграрному секторі розвинених країн здебільшого є рішення соціальних завдань - підтримка рівня доходів фермерів, постачання населення доступними продуктами харчування, розвиток сільських територій та аграрної інфраструктури, проведення природоохоронних заходів, а не лише стимулювання виробництва. У цьому полягає і зміст сучасної Спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу [8].

Державна підтримка сільського господарства України реалізується через такі основні напрями: пільгове кредитування, цільові державні дотації для виробників сільськогосподарської продукції, пільгове оподаткування, державне регулювання цін, страховий захист сільськогосподарського виробництва.

Для аграрного сектора економіки важливим завданням є виділення коштів на здешевлення кредитів та державне кредитування пріоритетних державних програм та заходів. У нинішніх умовах для комерційних банків сільськогосподарське виробництво залишається непривабливим для кредитування через низьку ймовірність повернення кредиту; невисокий рівень прибутковості сільського господарства; високий рівень заборгованості сільськогосподарських товаровиробників перед державою і приватними кредиторами; відсутність законодавчого забезпечення (законодавство про іпотеку) як умови для надійних кредитних операцій;

відсутність надійної та ліквідної застави; тривалу оборотність капіталу в сільському господарстві, що пов'язано із сезонним характером виробництва та реалізації продукції.

Згідно із Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 27.06.04 р. № 1877-IV передбачалося сприяння в подальшому впливі держави на доступність кредитних ресурсів. Так, стаття 13 Закону регламентує кредитну підтримку виробників сільськогосподарської продукції (кредитна субсидія), яка полягає у субсидуванні частини відсотків за використання короткострокових і середньострокових кредитів, наданих банками у національній валюті [2].

Зазначимо, що 2009 р, введена в дію Постанова № 463 «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі», згідно з якою за рахунок бюджетних коштів частковій компенсації підлягала відсоткова ставка за залученими підприємствами агропромислового комплексу в банках коротко- і середньострокових кредитів, з. також залученими у кредитних спілках короткостроковими кредитами [5].

Так, 2008 року в АПК було залучено 20,1 млрд. гривень кредитних ресурсів, у тому числі на пільгових умовах - 15,1 млрд. гри, що відповідно в 1,4 та 2 рази більше від залучених у 2007 році. Протягом 2007 року в аграрний сектор економіки залучено 11,6 млрд. гривень кредитних ресурсів, з них короткострокових - 6,2 млрд. грн, середньострокових - 5,4 млрд. гривень. Із загального обсягу залучено пільгових кредитів 7,8 млрд. гривень, в тому числі короткострокових - 5,5 млрд. грн., середньострокових - 2,3 млрд. гривень.

2009 року підприємствами агропромислового комплексу було залучено кредитів на суму 5,7 млрд. грн, що в порівнянні з відповідним періодом попереднього року становить 36 відсотків, з них

короткострокових – 4,1 млрд. грн, середньострокових - 1,1 млрд. грн, довгострокових - 0,5 млрд. грн. Із загального обсягу на пільгових умовах залучено 2,55 млрд. грн (23% до відповідного періоду попереднього року), в тому числі короткострокових, - 2,2 млрд. грн, середньострокових - 264 млн. грн, довгострокових - 55,7 млн. грн.

Розглядаючи динаміку кредитування підприємств АПК за три роки можна зробити висновок, що найменший відсоток залучених кредитних ресурсів, в тому числі на пільгових умовах становить 2009 року.

Одним із найбільш впливових та складних важелів державного регулювання і підтримки доходів сільськогосподарського виробництва в ринковій економіці є ціни. Положеннями Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» встановлено порядок визначення мінімальних і максимальних закупівельних цін та їх використання для здійснення товарних і фінансових інтервенцій. Найважливішим положенням щодо державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та аграрного ринку в цьому законі є застосування державних закупівельних цін на зерно, а також значне сприяння виробництву продукції тваринництва внаслідок впровадження державної тваринницької дотації. Об'єктами бюджетної дотації насамперед виступають велика рогата худоба, свині, вівці, птиця тощо, і розмір дотації встановлюється у сталих сумах із розрахунку на одиницю живої маси тварин або реалізованого молока та вовни [2].

Аналізуючи статті Державного бюджету 2009 року щодо підтримки сільського господарства, можна спостерігати значні зміни у порівнянні з бюджетом попереднього року. Майже на 87% зменшений розмір статті «Бюджетна тваринницька дотація та державна підтримка виробництва продукції рослинництва» - дотації на посіви, з 2,87 млрд. грн. 2008 року до 500 млн. грн. 2009 року.

Аграрний сектор більше ніж будь-який інший сектор економіки

залежить від природно кліматичних факторів та, відповідно, наражається на ризики, що перебувають поза межами впливу на них господарюючого суб'єкта, тому існують підстави для системного підходу до розвитку страхування в аграрному секторі. Аграрне страхування розглядається, як один із найбільш ефективних способів керування ризиками, що надає змогу вигідно поєднувати інтереси учасників ринку аграрного страхування та держави, як сторони, першочерговим завданням якої є забезпечення стабільного економічного зростання, добробуту громадян та їх соціального захисту.

Світовий досвід аграрного страхування складається з декількох моделей взаємодії учасників цього ринку, який формується в залежності від об'єктивних умов і традицій, характерних для економіки кожної країни. Водночас, все більше країн світу схиляються до наслідування досвіду тих країн, де була запроваджена та успішно діє модель системи аграрного страхування з державною участю (США, Канада, Іспанія), адже існують об'єктивні, доведені міжнародним досвідом, підстави, для надання державної підтримки системі аграрного страхування.

Сучасний стан розвитку аграрного страхування в Україні не відповідає його першочерговому завданню - бути ефективним механізмом керування ризиками в аграрному секторі та забезпечувати стабільність виробництва і доходів сільськогосподарських виробників.

На 2009 р. в Державному бюджеті України не передбачені кошти для субсидування страхування сільськогосподарських культур, як і на поточний 2010 рік. Саме через це відбувається значне зменшення об'ємів аграрного страхування. Іншим важливим фактором виступає відсутність коштів у страхувальників у зв'язку з падінням цін на сільськогосподарську продукцію 2008 року. Також причиною зниження інтересу до страхування у більшості аграрних підприємств стала фінансова криза та призупинення кредитування [4].

Розвиток аграрного сектору економіки і його фінансово- економічні результати також у великій межі залежать від податкової політики, яка повинна представляти собою сукупність науково-обґрунтованих заходів спрямованих на забезпечення фінансової стабільності держави, наповнення державного бюджету, нагромадження фінансових ресурсів для інвестування капітальних вкладень у розвиток господарства країни і підвищення життєвого рівня населення.

Чинна нині в аграрному секторі податкова система зводиться до запровадження фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). З 2009 року внаслідок виключення з його складу внесків до Пенсійного фонду, які становили в ньому приблизно 70%, змінилися його економічний зміст і розмір. У такому вигляді ФСП уже не вписується в загальнодержавну систему оподаткування. Усе це, а також приєднання України до СОТ і орієнтація на стандарти ЄС об'єктивно вимагають подальшого удосконалення податкових відносин в аграрному секторі економіки [7].

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок; держава повинна бути координатором, що розробляє й забезпечує, виконання правил, за якими працюють приватні та державні підприємства. Уряд має надавати суспільні блага і сприяти ефективному функціонуванню приватного сектору й підтримувати незахищені верстви населення. Без відповідних інституцій приватні аграрні підприємства, агробізнес та ринки не будуть адекватно й ефективно розвиватися. Тому розробка дієвих рекомендацій щодо вдосконалення існуючих та запровадження прогресивних, зарекомендованих світовою практикою важелів і механізмів регулювання галузі є визначальним чинником її подальшого розвитку та інтеграції до європейських і світових аграрних ринків.

Список використаних джерел та літератури:

1. Загальнодержавна Комплексна програма підтримки та розвитку

українського села «Добробут через аграрний розвиток» на 2005-2010 роки
// <http://darukraine.com.ua/docs/dar220805.pdf>

2. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 27.06.04 р. № 1877-IV.

3. Майстро С.В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах / С.В. Майстро // Державне управління: теорія та практика. - 2006. - № 1.

4. Мамчур Р.М. Особливості страхування врожаю сільськогосподарських культур / Р.М. Мамчур // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2009. - № 142. - част. 2.

5. Постанова від 13.05.09 р. № 463 «Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування інвестиційних проектів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі».

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про особливості здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою» від 21.08.2009 № 5063.

7. Саблук П. Стан та перспективи розвитку агропромислового комплексу України / П. Саблук // Економіка АПК. - 2008. — № 4. - С. 24.

8. Сурай І.Е. Державне управління аграрним сектором економіки України: функціонально-структурний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступ, канд. наук з державного управління: спец. 25.00.02 - «Механізми державного управління» / І.Г.Сурай. - К., 2005. - 20с.